Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Sklada za pravični prehod

(COM(2020) 22 final – 2020/0006 (COD))

in Spremenjeni predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi skupnih določb o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu plus, Kohezijskem skladu in Evropskem skladu za pomorstvo in ribištvo in o finančnih pravilih zanje ter za Sklad za azil in migracije, Sklad za notranjo varnost in Instrument za upravljanje meja in vizume

(COM(2020) 23 final – 2018/0196 (COD))

(2020/C 311/08)

Poročevalka: **Ester VITALE**

Soporočevalec: **Petr ZAHRADNÍK**

Zaprosilo	Svet Evropske unije, 23. 1. 2020
	Evropski parlament, 29. 1. 2020
Pravna podlaga	tretji odstavek člena 175 in člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	13. 5. 2020
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	10. 6. 2020
Plenarno zasedanje št.	552
Rezultat glasovanja	210/1/5
(za/proti/vzdržani)	

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) je trdno prepričan, da je Sklad za pravični prehod prvi oprijemljiv instrument za prispevanje k zelo ambicioznemu cilju ogljične nevtralnosti do leta 2050 in je v skladu z evropskim zelenim dogovorom.

1.2 EESO je zaskrbljen nad dejstvom, da predvidene naložbe za pravični prehod ne ustrezajo ambicioznemu zelenemu dogovoru Evropske komisije, in meni, da bi bilo treba poiskati dodatne vire s povečanjem večletnega finančnega okvira, bodisi z določitvijo novih lastnih sredstev bodisi z zvišanjem prispevkov držav članic. EU mora pokazati raven ambicij, ki bo ustrezala izzivom boja proti podnebnim spremembam; temu cilju je treba nameniti v povprečju 40 % njenega celotnega proračuna (večletni finančni okvir 2021–2027).

1.3 EESO priporoča, naj se natančneje določi finančni okvir Sklada za pravični prehod, saj je v predlogu zajamčenih zgolj 30 milijard EUR, preostanek pa je prepuščen prostovoljni odločitvi držav članic. EESO ni prepričan, da finančni okvir temelji na preudarnem pristopu in predpogojih.

1.4 EESO se zaveda, da je uspeh Sklada za pravični prehod (in celotnega naložbenega načrta za trajnostno Evropo) odvisen od novega partnerstva med zasebnim in javnim sektorjem glede financiranja in deljenih odgovornosti. Potreben je nov pakt javnega in zasebnega sektorja, ki bo vključeval vse akterje z gospodarskega, socialnega in okoljskega področja ter opredelil financiranje in skupne pristojnosti. Ker so za evropski zeleni dogovor potrebna zelo velika finančna sredstva, skupni proračunski viri EU pa so precej omejeni, bo imel zasebni sektor pomembno vlogo. Nevladne organizacije bi morale biti ključne pri usmerjanju uporabe Sklada za pravični prehod, tako da bodo v celoti vključene vse družbene skupine in bo izboljšana tudi dostopnost za invalide in starejše.

1.5 EESO se strinja s celostnim pristopom, pri katerem se upoštevajo gospodarska, družbena, industrijska in tehnološka razsežnost prehoda na nevtralno gospodarstvo ter pri katerem sodelujejo lokalni akterji, socialni partnerji in nevladne organizacije. Socialni partnerji morajo biti udeleženi pri razvoju in izvajanju politik in strategij za pravični prehod. Sindikati bi morali biti vključeni v vse faze procesa pravičnega prehoda, da bi ščitili interese delavcev na različnih ravneh.

1.6 EESO upa, da bodo v dialogu med Evropsko komisijo in državami članicami v zvezi z evropskim semestrom dejavno in zares sodelovali socialni partnerji in nevladne organizacije.

1.7 EESO izraža zadovoljstvo, da bodo območnim načrtom in morebitnim posebnim programom sledili odbori za spremljanje, za katere se bodo uporabljala enaka pravila, kot so predvidena v uredbi o skupnih določbah o evropskih strukturnih in investicijskih skladih.

1.8 EESO priporoča, naj se v območne načrte in morebitne posebne programe Sklada za pravični prehod v celoti in zares vključijo socialni partnerji in nevladne organizacije.

1.9 EESO toplo pozdravlja prožnost pravil o državni pomoči in pričakovane implicitne posledice, ki bi morale odražati tudi pomen zelenega dogovora zlasti v premogovno in ogljično intenzivnih državah članicah in regijah. Državna pomoč, zlasti zelena državna pomoč, bi morala pomagati pri prehodu na okolju prijaznejše in bolj vključujoče gospodarstvo, še naprej in v večji meri pa bi morali dopuščati tudi uporabo državne pomoči za spodbujanje zaposlovanja posameznikov, ki so pogosto izključeni z odprtega trga dela, kot so invalidi.

1.10 Ker trajnostni razvoj in podnebni ukrepi pozitivno vplivajo na javno porabo ter odpravljajo več negativnih zunanjih dejavnikov (zdravje, sanacija, obnova itd.), morajo biti javne naložbe v varstvo okolja in prilagajanje podnebnim spremembam izvzete iz omejitev, ki jih nalaga pakt za stabilnost. Zaradi sedanje krize brez primere to še nikoli ni bilo tako pomembno. COVID-19 ima lahko močan vpliv na državljane EU, njihovo zdravje in gospodarstvo na splošno.

1.11 Pandemija COVID-19 je zdaj glavna prioriteta, saj slabi naše družbeno in gospodarsko življenje ter vpliva na sedanjo in prihodnjo fiskalno politiko EU. Hkrati ustvarja negotovost brez primere, zaradi katere se utegne znatno spremeniti usmeritev in razdelitev proračuna EU. Komisija v najnovejših dokumentih predlaga in priporoča, da se preostala sredstva, ki so še na voljo v proračunu EU za obdobje 2014–2020, uporabijo predvsem za ublažitev posledic pandemije. EESO bo spoštoval vse potrebne razumne spremembe v pogajanjih za naslednji večletni finančni okvir, ki bi lahko pomagale odpraviti te kritične razmere.

1.12 EESO podpira predlog Evropske komisije „Next Generation EU“ za okrepitev mehanizma za prehod v odziv na krizo in njen novi predlog za naslednji dolgoročni proračun EU.

1.13 EESO podpira možnost, da države članice vzpostavijo poseben program Sklada za pravični prehod. EESO upošteva in podpira pomembno vlogo regij v procesu načrtovanja programov, upravljanja in izvajanja Sklada za pravični prehod v skladu z načelom subsidiarnosti. EESO poleg tega priporoča, naj se upoštevajo dejstvo, da so države članice in posamezne regije različno pripravljene na prehod na ogljično nevtralnost, ter različne možnosti za proizvodnjo čiste energije v EU. Upoštevati je treba tudi različne poglede državljanov v državah članicah in regijah v zvezi z dejavnim prispevanjem k varstvu podnebja.

1.14 EESO bi zelo cenil objavo seznama trajnostnih projektov, da bi bilo mogoče izmenjati primere najboljše prakse. Objaviti bi bilo treba tudi podporo posebnih organov upravljanja, kar bi prispevalo k ustvarjanju ugodnih pogojev za naložbe. To bo povečalo preglednost in preprečilo tveganje nepopolnega obveščanja.

1.15 EESO poudarja, da je treba zagotoviti dopolnjevanje med ukrepi, ki se financirajo iz Sklada za pravični prehod, in ukrepi, ki se sofinancirajo iz programa InvestEU (drugi steber) ter z instrumentom za posojila v javnem sektorju (tretji steber) v okviru mehanizma za pravični prehod.

1.16 EESO opozarja, da je treba najti pravo ravnovesje med ukrepi za gospodarsko prestrukturiranje in ukrepi za zaščito in prekvalifikacijo delavcev, ki jih bodo prizadeli procesi prehoda.

1.17 Sistem izobraževanja in usposabljanja je ključen za podpiranje procesov prehoda. EESO priporoča, naj se povečajo sredstva za kohezijsko politiko in s tem za krepitev in nov zagon sistema srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja s ciljnimi znanstvenimi in tehnološkimi smernicami, usmerjenimi v sedanje potrebe.

1.18 EESO upa, da bo velik del sredstev Sklada za pravični prehod namenjen ustvarjanju naložb, potrebnih za podpiranje delavcev pri njihovem prehodu z enega na drugi poklic. Zagotoviti pa bi bilo treba ravnovesje med vlaganjem v preusposabljanje delavcev, ki bodo zasedli nove oblike okolju bolj prijaznih delovnih mest, in usposabljanjem posameznikov v prizadetih skupnostih, ki na novo vstopajo na trg dela, da bodo imeli znanja in spretnosti, ki so potrebni za nove oblike dela. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti podpori zaposlovanja oseb, ki so najbolj oddaljene od trga dela, kot so mladi in invalidi.

2. **Uvod**

2.1 Evropska komisija je predstavila strateško dolgoročno vizijo za uspešno, sodobno, konkurenčno in podnebno nevtralno gospodarstvo do leta 2050. Kot je navedeno v sporočilu o evropskem zelenem dogovoru, Komisija predlaga mehanizem za pravični prehod, ki dopolnjuje že predložene zakonodajne in proračunske predloge za obdobje 2021–2027. Za celotni mehanizem za pravični prehod bo med letoma 2021 in 2027 na voljo sveženj v višini 100 milijard EUR, namenjen podpiranju in olajševanju preoblikovanja dejavnosti, ki ustvarjajo škodljive emisije, zmanjšanju porabe premoga, spodbujanju energijske učinkovitosti in prehodu na manj onesnažujoče tehnologije v vseh proizvodnih sektorjih. Sredstva Sklada za pravični prehod, ki bodo na začetku znašala 7,5 milijarde EUR, naj bi prek nacionalnega sofinanciranja, finančne veje programa InvestEU in Evropske investicijske banke predvidoma narasla na 100 milijard EUR.

2.2 Mehanizem za pravični prehod sestavljajo trije stebri:

— Sklad za pravični prehod, ki se bo izvajal v okviru kohezijske politike. Vzpostavljen je s posebno uredbo, ki določa njegov specifični cilj, njegov geografski obseg, način dodeljevanja finančnih sredstev in vsebino območnih načrtov za pravični prehod, ki so potrebni za podporo načrtovanju. Sklad bo regijam predvsem zagotavljal nepovratna sredstva za podpiranje delavcev – da se jim na primer pomaga pridobiti znanja, spretnosti in kompetence, ki jih bo mogoče uporabljati na trgu dela v prihodnosti –, malih in srednjih podjetij, zagonskih podjetij in podjetniških inkubatorjev, ki si prizadevajo ustvariti nove gospodarske priložnosti v teh regijah. Podpiral bo tudi naložbe v prehod na čisto energijo, vključno z naložbami v energijsko učinkovitost,

— namenski program v okviru InvestEU, ki bo zajemal projekte energetske in prometne infrastrukture, vključno s plinsko infrastrukturo in daljinskim ogrevanjem, pa tudi projekte za razogljičenje,

— instrument za posojila v javnem sektorju pri Evropski investicijski banki (EIB), namenjen zagotavljanju finančnih sredstev lokalnim oblastem za zadevne regije. Financiranje iz proračuna EU bi se lahko dopolnilo z olajšavami za obresti ali nepovratnimi sredstvi za naložbe, združenimi s posojili, ki jih bo odobrila EIB.

2.3 Sproščena bodo dodatna javna in zasebna sredstva, predvidena pa so tudi sektorska pravila o državni pomoči, da se olajša uporaba nacionalnih sredstev za projekte, ki so v skladu s cilji pravičnega prehoda.

2.4 Sestavni del mehanizma za pravični prehod bosta svetovalna podpora in tehnična pomoč za regije.

2.5 Sklad za pravični razvoj, ki se bo izvajal z deljenim upravljanjem, bo na voljo vsem državam članicam. Pri dodeljevanju bodo upoštevani izzivi, ki jih prehod prinaša regijam z najvišjimi emisijami ogljika, in socialni izzivi zaradi morebitnih izgub delovnih mest.

2.6 Države članice bodo dodeljena sredstva iz Sklada za pravični prehod dopolnjevale s svojimi sredstvi v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) in Evropskega socialnega sklada plus (ESS+). Ti prenosi sredstev bodo najmanj 1,5- in največ 3-kratnik sredstev, dodeljenih iz Sklada za pravični prehod. Nobena država članica ne bi smela uporabiti več kot 20 % svojih začetnih dodelitev iz ESRR in začetnih dodelitev iz ESS, pri čemer bodo morale države članice taka dodatna sredstva utemeljiti. Države članice bodo prispevale tudi lastna sredstva.

2.7 Postopek načrtovanja programov, vključno z opredelitvijo območij, bo dogovorjen med Komisijo in posameznimi državami članicami, usmerjal pa ga bo proces evropskega semestra. Države članice so pozvane, da predložijo svoje območne načrte, v katerih bodo predstavile proces prehoda do leta 2030. V tem okviru bodo za vsako od teh območij opredelile gospodarske, socialne in okoljske izzive ter potrebe glede prekvalificiranja delavcev in sanacije okolja. Podpora Sklada bo v glavnem osredotočena na območja, ki ustrezajo regijam na ravni NUTS 3.

2.8 Odobritev območnih načrtov bo omogočila podporo iz Sklada za pravični prehod ter sprožila mehanizma za uporabo programa InvestEU in EIB. V zvezi s tako podprtimi programi se bo izvajal vmesni pregled na enak način kot pri vseh programih kohezijske politike.

2.9 Sklad za pravični prehod bo dopolnjeval sklade kohezijske politike, zato je treba spremeniti predlog uredbe o skupnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu plus, Kohezijskem skladu, Evropskem skladu za pomorstvo in ribištvo, Skladu za azil in migracije, Skladu za notranjo varnost in Instrumentu za upravljanje meja in vizume, da bi Sklad za pravični prehod vključili kot nov sklad kohezijske politike.

3. **Splošne ugotovitve**

3.1 EESO podpira strategijo EU za dolgoročno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov in njen cilj, da EU do leta 2050 postane podnebno nevtralno gospodarstvo. EESO izraža zadovoljstvo, da zeleni cilj predstavlja eno od ključnih prednostnih nalog prihodnje kohezijske politike in da je temu dodeljenih vsaj 30 % sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in 37 % sredstev Kohezijskega sklada. Kljub temu je EESO zaskrbljen zaradi dejstva, da naložbe, načrtovane za pravični prehod, ne ustrezajo ambicioznemu zelenemu dogovoru Evropske komisije. Če želimo pravično doseči podnebno nevtralnost do leta 2050, bi morali znesek, predlagan za obdobje desetih let, zagotavljati na letni ravni. EESO meni, da bi bilo treba povečati predvidene odhodke večletnega finančnega okvira. Če res želimo doseči ambiciozne cilje iz zelenega dogovora, je treba proračun EU povečati bodisi z določitvijo novih lastnih sredstev bodisi z zvišanjem prispevkov držav članic.

3.2 EESO ceni prizadevanja za prilagajanje večletnega finančnega okvira EU za obdobje 2021–2027 podnebnim potrebam in izzivom prek Sklada za pravični prehod in v širšem okviru prek celotnega naložbenega načrta za trajnostno Evropo, katerega najpomembnejši del je ta sklad. Čeprav je Sklad za pravični prehod prvi konkreten korak za obravnavo tega vprašanja z vidika financiranja in naložb, EESO ugotavlja in poudarja, da je treba v praksi izvajati tudi druge naloge, predvidene v evropskem zelenem dogovoru. V nasprotnem primeru bi bila učinkovitost Sklada za pravični prehod omejena.

3.3 Kot je EESO že poudaril v svojih mnenjih ([1]), se strinja, da bi bilo treba v okviru kohezijske politike prek mehanizma za pravični prehod zagotavljati ciljno usmerjeno financiranje. Pri tem pa bi moralo financiranje izhajati iz ustreznih *ad hoc* odobritev proračunskih sredstev, da bi se izognili nadaljnjemu zmanjšanju razpoložljivosti skladov kohezijske politike.

3.4 Pri Evropskem socialnem skladu plus bi obvezni prenos sredstev lahko povzročil tudi neželena nasprotja interesov. Pojavila bi se lahko na primer vprašanja, kot npr. ali podpreti osebe, ki jim grozi revščina, ali industrijske delavce, ki jim grozi izguba službe. Taka nasprotja interesov bi lahko negativno vplivala na sprejemanje podnebne politike kot celote. Širitev področja uporabe Evropskega socialnega sklada plus mora vsekakor spremljati povečanje sredstev.

3.5 Ker trajnostni razvoj in podnebni ukrepi pozitivno vplivajo na javno porabo ter odpravljajo več negativnih zunanjih dejavnikov (zdravje, sanacija, obnova itd.), morajo biti javne naložbe v varstvo okolja in prilagajanje podnebnim spremembam izvzete iz omejitev, ki jih nalaga pakt za stabilnost. Zaradi sedanje krize brez primere to še nikoli ni bilo tako pomembno. COVID-19 ima lahko močan vpliv na državljane EU, njihovo zdravje in gospodarstvo na splošno.

([1]) Glej mnenje EESO o uredbi o skupnih določbah za obdobje 2021–2027 (UL C 62, 15.2.2019, str. 83).

3.6 EESO je prepričan, da je med možnimi rešitvami za krizo zaradi pandemije in izzivi v okviru zelenega dogovora veliko skupnih interesov in ciljev. Vendar se zdi primerno ponovno opredeliti uresničevanje nekaterih ciljev v okviru zelenega dogovora, zlasti njihov časovni okvir. Zelo priporočljiva bi bila neke vrste prožnost (primerljiva s prožnostjo pri fiskalnih pravilih in pravilih o državni pomoči).

3.7 Večjih naložb v boj proti podnebnim spremembam in v ekološki prehod si ni mogoče predstavljati, če ne bodo odpravljene omejitve primanjkljaja. To seveda ne pomeni opuščanja običajne zahteve za stabilizacijo javnih financ, pomeni pa, da moramo izbrati eno od dveh možnosti: bodisi resnično želimo obrniti proces globalnega segrevanja in moramo zato zagotoviti velikanske vsote denarja za naložbe bodisi želimo narediti le majhne popravke, da bi imeli čisto vest in urejene javne finance.

3.8 EESO meni, da bi bilo treba za to, da bi bil prehod gospodarsko trdnejši in politično bolj verodostojen, čim prej sprejeti ukrepe za odpravo sistema neposrednih in posrednih subvencij za sektor fosilnih goriv, ki je odgovoren za ogromne okoljske, družbene in gospodarske stroške, ki bi lahko izničili napredek, dosežen s podnebnimi ukrepi.

3.9 S postopnim opuščanjem subvencioniranja energije iz fosilnih virov, spodbujanjem nastajajočega sektorja, kot so obnovljivi viri energije, ter ustvarjanjem enakih konkurenčnih pogojev, bodo obnovljivi viri koristili potrošnikom v smislu cenovne dostopnosti, gospodarske blaginje in podnebne trajnosti.

3.10 Mehanizem za pravični prehod predstavlja uravnoteženo simbiozo med nepovratnimi sredstvi in finančnimi instrumenti, med usklajenim pristopom in pristopom, ki se upravlja na centralni ravni. Potreben je nov pakt javnega in zasebnega sektorja, ki bo vključeval vse akterje z gospodarskega, socialnega in okoljskega področja ter opredelil financiranje in skupne pristojnosti. Za njegovo uspešno uporabo pa bo treba zagotoviti nove zmogljivosti upravljanja in vodenja. EESO pozdravlja dejstvo, da bo Evropska komisija javnim organom in nosilcem trajnostnih projektov pomagala v vseh fazah takih projektov, od načrtovanja do izvajanja.

3.11 Da bi bil ta pristop uspešen, je bistveno spodbujati vstop zasebnega kapitala v sistem. Oblikovati bo treba novo partnerstvo med javnim in zasebnim sektorjem na podlagi načela koristnosti za vse.

3.12 EESO se strinja s celostnim pristopom, pri katerem se upoštevajo gospodarska, družbena, industrijska in tehnološka razsežnost prehoda na nevtralno gospodarstvo ter pri katerem sodelujejo lokalni akterji, socialni partnerji in nevladne organizacije. Trajnostni razvoj, ki ga je treba dosledno obravnavati na vseh področjih politike, mora biti usmerjen v model, ki je skupen vsem državam članicam. EESO priporoča, naj se zagotovi, da vsi deležniki dejansko sodelujejo na vseh ravneh ter da se učinki na zaposlovanje, ki jih povzroči sprememba gospodarskega modela, obravnavajo in upravljajo prek socialnega dialoga, ki povezuje nacionalno in evropsko raven.

3.13 EESO meni, da je proces preoblikovanja v ogljično nevtralno gospodarstvo odvisen tudi od naložb v dostopne in trajnostne sisteme javnega prevoza in grajeno okolje. Skupaj z Evropskim skladom za regionalni razvoj bi bilo treba Sklad za pravični prehod uporabiti za spodbujanje ogljične nevtralnosti z naložbami na teh področjih, s katerimi bomo zagotovili, da bodo te sisteme in okolja lahko uporabljali vsi člani družbe, brez težav pa bodo dostopni tudi invalidom in starejšim.

3.14 EESO meni, da je socialno pravičen prehod bistven, da se pridobita podpora in zaupanje delavcev, podjetij in civilne družbe ter da se omogočijo velike gospodarske spremembe, ki so potrebne za reševanje planeta pred podnebnimi spremembami. Konec dobe fosilnih goriv v Evropi morajo spremljati naložbe, ki so nujne za zaščito evropskih delavcev, ustvarjanje novih delovnih mest in podporo lokalnemu razvoju. O procesih prehoda se je treba dogovoriti s socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe, biti morajo pregledni, v zvezi s njimi pa se morajo izvajati učinkovite politike komuniciranja.

3.15 EESO opozarja, da je treba najti pravo ravnovesje med ukrepi za gospodarsko prestrukturiranje in ukrepi za zaščito in prekvalifikacijo delavcev, ki jih bodo prizadeli procesi prehoda. Zagotoviti bi bilo treba tudi ravnovesje med vlaganjem v prekvalifikacijo delavcev, ki bodo zasedli nove oblike okolju bolj prijaznih delovnih mest, in usposabljanjem posameznikov v prizadetih skupnostih, ki na novo vstopajo na trg dela, da bodo imeli znanja in spretnosti, ki so potrebni za nove oblike dela. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti podpori zaposlovanja oseb, ki so najbolj oddaljene od trga dela, kot so mladi in invalidi.

3.16 EESO ceni, da je namen Sklada za pravični prehod odpraviti posledice upadanja premogovništva in podpreti sektorje težke industrije, da bi lahko svojo dejavnosti nadaljevali na trajnosten način, pa tudi obravnavati povezane socialne posledice, vendar ugotavlja, da ne bi smel biti omejen na financiranje procesov razogljičenja. EESO upa, da bo del sredstev Sklada za pravični prehod namenjen ustvarjanju naložb, ki jih delavci in skupnosti, na katere vpliva vrednostna veriga postopkov razogljičenja, potrebujejo pri prehodu z enega na drugi poklic.

3.17 Sistem izobraževanja in usposabljanja je ključen za podpiranje procesov prehoda. EESO priporoča, naj se povečajo sredstva za krepitev in nov zagon sistema srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja s ciljnimi znanstvenimi in tehnološkimi smernicami, usmerjenimi v sedanje potrebe, in sicer z uporabo vseh razpoložljivih virov v okviru kohezijske politike.

3.18 EESO podpira odločitev, da se spodbujajo in podpirajo inovativni in trajnostni patenti in zagonska podjetja. Podpora podjetjem, ki se ukvarjajo z odgovornimi in trajnostnimi dejavnostmi ter razvijajo ekološke rešitve za dobrobit družbe, mora biti priznana.

3.19 Načrtovanje sredstev Sklada za pravični prehod bo tesno povezano z okvirom evropskega semestra, kot je že predvideno v pravilih za sklade kohezijske politike za obdobje 2021–2027. EESO je prepričan, da se bo za spremljanje izvajanja Sklada za pravični prehod v državah članicah – poleg spremljanja, ki ga določajo pravila kohezijske politike – uporabljal okvir EU za ekonomsko upravljanje prek letnega strukturiranega dialoga med državami članicami in Evropsko komisijo. EESO zato upa, da bodo v ta dialog med Evropsko komisijo in državami članicami dejavno in zares vključeni socialni partnerji in nevladne organizacije.

3.20 EESO pozdravlja napoved, da bodo programi v okviru Sklada za pravični prehod načrtovani na podlagi enega ali več območnih načrtov za pravični prehod, v katerih bo predstavljen proces prehoda do leta 2030 v skladu z nacionalnimi energetskimi in podnebnimi načrti ter prehodom na podnebno nevtralno gospodarstvo. EESO podpira možnost, da države članice vzpostavijo poseben program Sklada za pravični prehod.

3.21 EESO priporoča, naj se v območne načrte in morebitne posebne programe Sklada za pravični prehod v celoti in zares vključijo socialni partnerji in nevladne organizacije.

3.22 EESO izraža zadovoljstvo, da bodo območnim načrtom in morebitnim posebnim programom sledili odbori za spremljanje, za katere se bodo uporabljala enaka pravila, kot so predvidena v uredbi o skupnih določbah o evropskih strukturnih in investicijskih skladih.

4. **Posebne ugotovitve**

4.1 EESO je prepričan, da bi bilo primerno natančneje opredeliti finančni okvir ne le za Sklad za pravični prehod, temveč tudi za mehanizem za pravični prehod in naložbeni načrt za trajnostno Evropo v celoti. EESO dodaja, da mobilizacija sredstev nad 30 milijardami EUR ni zajamčena (prenosi, ki so v skupnem znesku večji od 1,5-kratnika sredstev, dodeljenih iz Sklada za pravični prehod, niso obvezni). Poleg tega še vedno ostajajo nerešena vprašanja glede posebne ureditve v okviru programa InvestEU in instrumenta za posojila EIB za javni sektor.

4.2 EESO je zaskrbljen, da bi lahko odločitev, da bo v naslednjih desetih letih za ekološki prehod dodeljenih približno 1 000 milijard EUR, med drugim z mobilizacijo javnih in zasebnih naložb prek programa InvestEU, pomenila zmanjšanje sredstev za druge sektorje, ki so uporabljali ta sklad. EESO zato poudarja, da je treba zagotoviti močno komplementarnost ukrepov, ki se financirajo iz Sklada za pravični prehod, in ukrepov, ki se sofinancirajo iz programa InvestEU (drugi steber) ter z instrumentom za posojila v javnem sektorju (tretji steber) v okviru mehanizma za pravični prehod.

4.3 Cilji zelenega dogovora se bodo poleg tega podpirali iz sredstev za skupno kmetijsko politiko, pri čemer bo 40 % njenega proračuna namenjenih podpiranju podnebnih ciljev. V zvezi s tem bo treba poskrbeti, da bodo nacionalne vlade in institucije EU še naprej v enaki meri zavezane vlaganju v kohezijo kot v preteklosti.

4.4 EESO zelo ceni postopke v zvezi s prožnejšo razlago pravil o državni pomoči in stalnim poenostavljanjem, ki jih je predlagala Komisija v širšem okviru politike, predstavljenem v sporočilu o naložbenem načrtu za trajnostno Evropo. Za omogočanje naložb, ki bi morale privesti do nove rasti, so potrebna drugačna pravila.

4.5 EESO razume sklop količinsko dobro opredeljenih meril za upravičenost do financiranja iz Sklada za pravični prehod in se z njimi strinja.

4.6 Zelena državna pomoč:

— za državno pomoč podjetjem v sektorjih z velikim ogljičnim odtisom in/ali porabo materialov veljajo zeleni pogoji,

— podobni zeleni pogoji veljajo za nova in podaljšana bančna posojila (z javnimi jamstvi ali brez njih) za te sektorje,

— državna pomoč se zavrne podjetjem in sektorjem, ki niso sposobni ali pripravljeni sprejeti krožnih in nizkoogljičnih tehnologij ter prekvalificirati svojih delavcev za novo zaposlitev,

— pospešijo se postopki načrtovanja za projekte in infrastrukturo, povezane z obnovljivimi viri energije, javnim prevozom in krožno gradnjo. Podjetja se borijo za preživetje in morajo hitro prejeti državno pomoč.

Da bi se zmanjšalo začetno upravno breme, se lahko vlade odločijo, da pri dodeljevanju državne pomoči uporabijo ohlapnejša zelena merila, naknadno pa upravičenost presodijo po strožjih zelenih merilih. Če podjetje prekrši dogovorjene zelene pogoje, mora državno pomoč delno ali v celoti povrniti, odvisno od resnosti kršitve. Predlaga se tudi, da se osredotočimo na ključne sektorje, ki so ogljično in materialno intenzivni, da se čim bolj zmanjša birokracija ([2]).

4.7 EESO pozdravlja tudi navedbo sektorjev, v zvezi s katerimi je mogoče dodeliti sredstva iz Sklada za pravični prehod, in področij, v zvezi s katerimi financiranja ni mogoče dodeliti. Metoda dodeljevanja bo pomagala zagotoviti, da so skladi dovolj osredotočeni na države članice, ki se srečujejo z najzahtevnejšimi izzivi, obenem pa ponudila precejšnjo podporo vsem državam članicam. Natančneje, države članice, katerih BND na prebivalca znaša manj kot 90 % povprečja EU, bi prejele približno dve tretjini sredstev iz Sklada za pravični prehod.

4.8 Glede na okoliščine EESO priporoča, naj se zagotovi več prostora za subjekte, ki niso mala in srednja podjetja, saj so najpomembnejše rudarske družbe in podjetja težke industrije, ki jih zadevajo podnebni ukrepi, običajno velika podjetja. Poleg tega zlasti ta podjetja pogosto zagotavljajo veliko dostojnih delovnih mest in so ključna za gospodarsko blaginjo regij. Preprečevanje brezposelnosti bi moralo postati glavni cilj območnih načrtov. Vključevati bi moralo ne le pomoč sedanjim delavcem pri prehodu na nove oblike zaposlitve, temveč tudi podpiranje mladih in ljudi, ki so izključeni z odprtega trga dela, kot so invalidi, pri iskanju dela v teh razvijajočih se sektorjih.

4.9 EESO ceni, da so bile lokalnim in regionalnim oblastem zagotovljene nove možnosti, da neposredno prevzamejo odgovornost za vodenje projektov in dejansko izvajajo lokalni pristop, saj so osnovne enote za območne načrte za pravični prehod regije na ravni NUTS 3.

4.10 Socialni partnerji in nevladne organizacije, ki delujejo na tem področju, bi morali sodelovati pri razvoju in izvajanju politik in strategij za ambiciozno zmanjšanje emisij, da bi dosegli pravični prehod, ki bi zagotavljal dostojna delovna mesta ter vzpostavil ravnovesje med sistemi čiste energije in trajnostno kakovostjo delovnih mest. Sindikati bi morali biti vključeni v vse faze procesa pravičnega prehoda, da bi ščitili interese delavcev na različnih ravneh.

([2]) Naslednji sektorji imajo razmeroma velik ogljični odtis in porabo materialov: (1) promet: za cestni in letalski promet ter promet po vodnih poteh se pretežno uporabljajo fosilna goriva; (2) proizvodnja: številni proizvajalci še vedno uporabljajo energijsko in materialno intenzivne tehnologije; (3) gradbeništvo: številna gradbena podjetja še vedno uporabljajo materiale, ki jih ni mogoče reciklirati in so energijsko intenzivni, kot je cement; (4) energetika: prehod s fosilnih goriv na obnovljive vire energije napreduje zelo počasi.

4.11 Da bi dosegli želene rezultate, je Komisija glede upravičenosti območij izbrala omejevalen pristop, saj se lahko finančna sredstva dodelijo le državam, ki uporabljajo in so predložile območni načrt za pravični prehod. Zato EESO poziva vse države članice, naj čim prej pripravijo svoje načrte, da bi lahko podprli številne delavce po vsej Evropi v regijah, opredeljenih v načrtih.

4.12 EESO podpira prilagoditev uredbe o skupnih določbah, da bo nastala jasna in pregledna pravna podlaga za prihodnjo kohezijsko politiko EU in njeno podnebno usmeritev.

4.13 Zaradi velike negotovosti glede posledic prehoda za zaposlenost in njihove možne geografske porazdelitve EESO ugotavlja, da bi bilo bolje, če za sredstva Sklada za pravični prehod ne bi veljalo nobeno predhodno dodeljevanje na geografski osnovi. Drugi pomislek se nanaša na upravljanje tega sklada. Naloga določitve upravičenih območij in ravni dodelitve posameznim območjem bo v celoti zaupana nacionalnim vladam. Ker regionalnih dodelitev ne bo, obstaja tveganje, da bi to lahko povzročilo neravnovesja v porazdelitvi financiranja na podnacionalni ravni in da sredstev ne bodo prejela območja, ki so negativnim posledicam izvajanja ciljev glede podnebnih sprememb izpostavljena v manjši meri.

4.14 EESO ugotavlja, da bo treba pozorno spremljati namero, da se mobilizacija 45 milijard EUR oziroma 25–30 milijard EUR zaupa programu InvestEU in EIB, da ne bi imeli podobnih težav kot v primeru naložb EFSI ([3]). Zagotoviti je treba, da so take naložbe v celoti usklajene s Pariškim sporazumom in da bo Evropa v skladu s cilji EU postala prva podnebno nevtralna celina.

4.15 EESO podpira predlog Evropske komisije „Next Generation EU“ za okrepitev mehanizma za prehod v odziv na krizo in njen novi predlog za naslednji dolgoročni proračun EU. EESO upa, da se je skupni proračun Sklada za pravični prehod povečal na 40 milijard EUR in da se bo režim za pravični prehod v okviru InvestEU okrepil. EESO odobrava tudi predlog Komisije za posojila v javnem sektorju, s katerim bo mogoče zbrati od 25 do 30 milijard EUR. Z mehanizmom za pravični prehod bo tako mogoče mobilizirati za vsaj 150 milijard EUR javnih in zasebnih naložb.

4.16 Ohranitev ambicioznega proračuna za kohezijsko politiko po letu 2020 mora ostati glavna prednostna naloga v boju proti podnebnim spremembam na regionalni ravni. Povedano drugače, vzpostavitev dodatnega sklada se ne sme uporabiti kot pretveza za upravičenje nadaljnjega zmanjšanja sredstev za kohezijsko politiko med pogajanji o večletnem finančnem okviru.

4.17 EESO ima nekatere pomisleke glede postopka načrtovanja programov, saj je treba pravno besedilo še sprejeti in spremeniti uredbo o skupnih določbah. Komisija pričakuje, da bodo območni načrti odobreni v drugi polovici leta 2020 in da bodo programi Sklada za pravični prehod sprejeti v letu 2021. To bi lahko povzročilo zamude pri izvajanju nekaterih programov kohezijske politike.

V Bruslju, 10. junija 2020

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Luca JAHIER

([3]) Posebno poročilo Računskega sodišča št. 3/2019. Včasih je podpora sklada EFSI preprosto nadomestila drugo financiranje EIB in EU; del financiranja je bil namenjen projektom, ki bi lahko pridobili druge vire javnih ali zasebnih finančnih sredstev. Ocene dodatnih naložb, ki naj bi jih privabil sklad EFSI, so bile včasih tudi previsoke, večina naložb pa je bila izvedena v nekaj večjih državah članicah EU-15, ki imajo dobro razvite nacionalne spodbujevalne banke.